

Тема. Держави Азії та Латинської Америки.
Японія. Китай. Провал процесів демократизації суспільства.

План.

1. Японія після Першої світової війни. Суперництво зі США та Великобританією. Вашингтонська конференція
2. Повернення до агресивної зовнішньої політики. Зростання впливу військових
3. Зростання агресивності Японії
4. Національно-визвольна боротьба. "Рух 4 травня"
5. Національна революція 1925–1927 рр. Об'єднання Китаю
6. Внутрішня і зовнішня політика, протистояння між КПК і Гоміндану

Література

1. Полянський П.Б. «Всесвітня історія» 1914-1939. Підручник для 10 кл.- К.: «Генеза», 2002 – 289 с.;
2. Воронявський О.В. «Всесвітня історія»: Наочний довідник / О.В. Воронявський, Н.Л. Міщенко. – Х.: Вид-во «Ранок», 2011. – 128 с.
3. Губіна С.Л. «Всесвітня історія». Навчально-практичний довідник / С.Л. Губіна, Л.І.Дух. – Х.: Торсінг плюс, 2013. – 304 с.: іл..
4. <http://ukrmap.su/uk-uh5> - Всесвітня історія

1. У роки Першої світової війни Японія, виступивши на боці країн Антанти, обмежилась окупацією німецьких колоній на Далекому Сході та в басейні Тихого океану. Японія максимально використала ситуацію, що склалася, для нарощування свого військового потенціалу, особливо флоту. У серпні-вересні 1918 р. країною прокотилася хвиля "рисових бунтів" — стихійних виступів населення проти зростання цін на основні продукти харчування. Не встиг уряд придушити ці виступи, як 1919 р. країну охопив страйковий рух робітників, а в головній колонії Японії — Кореї вибухнуло антияпонське повстання.

Після Першої світової війни загострилася боротьба великих держав за вплив у районі Тихого океану. Ні США, ні Великобританія не хотіли миритися з тим, що Японія під час війни зміцнила свої позиції на Далекому Сході. Японія контролювала половину зовнішньої

торгівлі Китаю, захопила німецькі колонії та залежні території в цьому регіоні, претендувала на далекосхідні райони Росії. На початку 1920-х рр. відносини між Японією, Великобританією і США загострилися, особливо щодо контролю над Китаєм. З метою подолання назріваючого конфлікту у Вашингтоні 12 листопада 1921 р. — 6 лютого 1922 р. було проведено конференцію. На цій конференції Японії та Великобританії довелося піти на серйозні поступки США. Великобританія відмовилася від союзу з Японією, укладеного в 1902 р. Японія підписала "договір дев'яти держав", за яким визнавалася територіальна цілісність Китаю і проголошувався принцип "рівних можливостей" і "відкритих дверей" стосовно Китаю. Отже, Японія на певний час відмовилася від її прагнення домінувати в Китаї.

Вашингтонські домовленості не могли закласти стабільності в регіоні Тихого океану через нерівноправність сторін та різні їхні можливості. Японія була економічно значно слабшою і на кінець 20-х рр. поступалася на китайському ринку США і Великобританії. Аби не втратити китайський ринок, Японія застосовувала демпінг (експорт за заниженими цінами), а також неодноразово вдавалася до обмежених воєнних акцій і, зрештою, перейшла до відкритої агресії у 1931 р.

2. Відмова Японії під тиском великих держав від домінування у Китаї і поразка її агресії проти радянської Росії на початку 20-х років, шовіністично налаштованими верстви японського суспільства сприймали це як приниження національної гідності. Найрадикальнішими виразниками шовіністичних ідей було угруповання «молодих офіцерів» ("старими" в армії вважалися вихідці з самураїв, учасники російсько-японської війни 1904-1905 рр.). Вони вимагали скасування багатопартійності і відповідальності уряду перед парламентом, встановлення воєнної диктатури і повернення до традиційної експансіоністської політики. Під їх впливом у квітні 1927 р. до влади прийшов уряд генерала Танаки, одного з організаторів японської інтервенції проти радянської Росії на Далекому Сході. Новий уряд одразу перейнявся розробленням планів війни проти Китаю та Радянського Союзу. 27 червня — 7 липня 1927 р. в Токіо під головуванням Танаки відбулася Східна конференція, в якій брали участь представники Міністерства закордонних справ, Військового та Морського міністерств і генерального штабу. На конференції розглядалася запропонована урядом програма "позитивних", себто відверто агресивних, дій у Китаї — "основи" японської політики в Китаї. Як найближче завдання пропонувалося захопити Північно-Східний і Північний Китай, а також Монголію. Наприкінці травня 1927 р., Японія, скориставшись громадянською війною в Китаї, спрямувала свої війська до

провінції Шаньдун, захопила Циндао і Цзінань. Мета цієї збройної інтервенції полягала в тому, щоб затримати наступ гомінданівських військ на північ і в такий спосіб перешкодити об'єднанню країни.

У 1929 р. Японію охопила глибока економічна криза. На 30% зменшився обсяг виробництва у ключових галузях – металургійній, машинобудівній, ткацькій. Значних втрат зазнало сільське господарство, особливо шевководство. Різко впав вивіз товарів на світовий ринок.

Головним політичним наслідком кризи було ослаблення позицій лібералів, які виступали проти завойовницької політики. Імператорське ж оточення, правлячі кола, а також найбільші японські корпорації бачили вихід лише у посиленні мілітаризації країни, згортанні демократичних свобод і створенні колоніальної імперії.

3. Під час економічної кризи 30-х рр. Японія, США та Англія прагнули якомога ширше забезпечити собі присутність на китайському ринку. Політика "відкритих дверей" і "рівних можливостей" давала перевагу США у боротьбі за китайський ринок.

У 1931 р. у США було розроблено проект надання "срібного" займу для викупу в Японії китайських залізниць. Сполучені Штати випередили інші країни в торгівлі з Китаєм, відтрутивши Японію на друге місце, а Англію — на третє. Японія не бажала миритися з тим, що найважливіші позиції в Китаї, якого вона вирішила перетворити на свою колонію, переходять до рук американців.

Виступаючи з планом створення "Великої Японії" — могутньої колоніальної імперії, японські правлячі кола розраховували використати у своїх інтересах антирадянські настрої урядів Сполучених Штатів, Англії, Франції та інших держав і подавали свою агресію як боротьбу проти "комуністичної загрози". Японська дипломатія розгорнула в цьому напрямі велику активність, а японський генеральний штаб тим часом закінчував розроблення оперативного плану загарбання Північно-Східного Китаю — Маньчжурії.

Влітку 1931 р. Японія завершила підготовку нападу на Китай.

18 вересня 1931 р. японські війська почали вторгнення в Північно-Східний Китай. Протягом п'яти днів Японія захопила всі важливі населені пункти і до лютого 1932 р. підкорила весь Північно-Східний Китай. На захопленій території японці утворили марионеткову державу Манчжоу-Го на чолі з останнім представником маньчжурської династії в Китаї Пу І. 26 лютого 1936 р. у Токіо знову стався путч, організований "молодими офіцерами". Хоча він був придушений, вимоги "молодих офіцерів" не

залишилися поза увагою. 27 листопада 1936 р. між Японією і Німеччиною було підписано Антикомінтернівський пакт.

4. Китайська держава почала швидко розвалюватися, імператорська влада й конфуціанська мораль виявилися дискредитованими. Серед китайців поширилась упевненість у необхідності внутрішніх трансформацій китайського суспільства, без яких збереження цілісності та незалежності Китаю неможливе. У 1912 р. після Сінхайської революції Китай було проголошено республікою. У країні створено Національно-народну партію Гоміндан, яка поставила собі мету — перетворення Китаю на сильну національну державу у вигляді парламентської республіки. Ідейним керівником партії був Сунь Ятсен, який висловив мету партії у трьох народних принципах: націоналізм, демократизм, процвітання.

У 1919 р. на Паризькій мирній конференції було ухвалено рішення про передачу Шаньдунського півострова Японії, війська якої захопили цю територію під час Першої світової війни. Це рішення викликало хвилю невдоволення в Китаї. Стала приводом до розгортання антиімперіалістичної, національно-визвольної боротьби. Боротьбу розпочали студенти Пекіна. 4 травня 1919 р. вони вийшли на демонстрації та мітинги з вимогами до уряду повернути півострів, звільнити прояпонськи налаштованих чиновників та оголосити бойкот японських товарів. Рух, який отримав назву "Рух 4 травня", сприяв зростанню національної самосвідомості, утворенню політичних партій та організацій лівого спрямування, що виступали за об'єднання країни, звільнення від іноземного засилля і проведення соціальних реформ.

У 1921 р. було створено Комуністичну партію Китаю (КПК), яка вбачала в революції єдиний засіб відродження країни. Її засновником був пекінський професор Лі Дачжао. Дуже швидко КПК стала впливовою силою у містах Китаю.

5. Визначною подією на шляху до відновлення національної єдності й суверенітету Китаю стали події 1925-1927 рр., значною мірою інспіровані (органзовані, спровоковані) СРСР. У 1921 р. Червона армія радянської Росії, протидіючи японській агресії на Далекому Сході і борючись проти антибільшовицьких сил, оволоділа територією Зовнішньої Монголії. Розгорівся конфлікт із китайським урядом, який вважав цю територію частиною Китаю. У 1922 р. до Китаю відбула радянська дипломатична місія. Радянська Росія зобов'язувалася надавати фінансову та військову підтримку Гомінданові в боротьбі за владу.

Поштовхом до революційних подій став розстріл англійськими поліцейськими мирної демонстрації текстильщиків у Шанхаї, яка проходила під гаслом вигнання з країни колонізаторів. 30 травня 1925 р. на знак протесту в Шанхаї спалахнуло повстання, підтримане всіма верствами суспільства ("Рух 30 травня"). Могутній страйковий рух, що охопив 500 тис. робітників міста проходив під гаслом: «Проженемо заморських чортів!». Особливістю національної революції в Китаї стало те, що в ній переплелися боротьба з імперіалістичними державами, виступи різних прошарків населення за свої права, гостра боротьба за владу і селянська війна.

Дипломатичні зв'язки між СРСР і Китаєм було розірвано. КПК стала на шлях партизанської боротьби проти Гоміндану. Спалахнула громадянська війна, яка з перервами тривала до початку 50-х років XX ст.

6. Наприкінці 1928 р. Центральний виконавчий комітет Гоміндану прийняв офіційне рішення про завершення воєнного етапу революції та про початок політичних перетворень. Доступившись до влади, Гоміндан центром своєї соціально-економічної політики зробив подальше зміцнення державного сектора економіки. Уряд перебрав під свій контроль фінансову систему країни — банки, страхові товариства, податкові та митні надходження, створив механізм державного контролю над системою планування економічного розвитку. У роки гомінданівського правління в Китаї домінувала традиційна китайська система управління господарством, за якої держава виступала верховним власником і вищим суб'єктом влади.

Головною метою зовнішньої політики Гоміндан уважав скасування нерівноправних угод з великими державами. Вже 1928 р. нанкінський уряд оголосив про відновлення митної автономії. Водночас було ліквідовано внутрішні митні перепони.

Зовнішньополітичне становище Китаю ще більше погіршилося після японської агресії в Маньчжурії. Всі зусилля китайського керівництва домогтися допомоги держав Заходу в боротьбі проти Японії успіху не мали. Тоді Чан Кайші у 1935-1936 рр. знову звернувся по допомогу до СРСР.

Питання для закріплення:

- о Якою була причина появи цього документа?
- о Як він характеризує агресивні плани правлячих кіл Японії?